

Podzim, čas bilancování

1. Vydátná pylová snůška z ocúnů poskytuje zdroj pro výživu včel – Polsko, září 2016

Období, kdy se včelstva intenzivně připravují na nejchoulostivější část roku, začíná měsícem září. Pylové snůšce dominuje břechtan popínavý a leckde i hojný ocún jensenní, ale takové plochy, jaké jsou na loukách v polském Kladsku, u nás nevidáme (obr. 1). Přesto včely nosí rousky z květnatých luk neposekaných na otavy, jetelů, zlatobýlu, pámelníků a dalších nepůvodních druhů převážně zahradní a parkové vegetace. Teplé počasí, úly plné zásob, byf cukrových, ještě podporují včelstva v dalším plodování.

Není med jako med

Nektarová snůška již není významná a je spíš nutné si ověřit, zda neprobíhá ukládání medovice, především nežádoucí melecitózy (obr. 2). Pláсты s převážným obsahem „betonového“ medu je nutné odstranit. V zimě včelstvo tyto zásoby není schopno využít. Na téma melecitózy již padlo hodně rad,

jak zachovat dílo a přitom zužitkovat i tento trisacharid. Jedna obyčejná rada, pokud již k této snůšce dojde, je uskladnit pláсты do jara a pak, až má včelstvo pravidelný přístup k vodě, je použít k podněcování. Včely část přepracují, část vynosí a pláсты dál využijí. Ani medovicový med není pro své složení optimální pro zimní výživu. Nestravitelné látky včelám přetěžují výkalové vaky a ty pak nevydrží do prvního proletu a kálí v úle. V takovém prostředí se tvoří plísň a šíří infekční choroby.

Když se něco nepovede

Zlomem v péči o včelstva je dokončení krmení. Po podání a zpracování poslední dávky krmiva odstraníme krmítka, která vyčistíme, vhodně vydezinfikujeme a uložíme. Pohledem do horního nástavku na pláсты, i bez jejich rozebírání, si ověřujeme přítomnost zásob, množství a pohodu včel. Pokud jsou vidět ve včelstvu stále trubci, je

na místě si ověřit stav matky. Bezmatečné včelstvo je hlučné, včely rozlézavé, nervózní až bodavé a samozřejmě bez mladého plodu. Pokud je zde ještě zavíčkovaná dělničina, i v tuto dobu lze doplnit či vyměnit matku, jen je třeba postupovat opatrně, s přidávací klíčkou. Prokazatelně bezmatečné včelstvo lze pospojovat s jiným, jen pokud zde ještě nekladou trubčice, což se projevuje přítomností hrboplodu (obr. 3) a vajíčky kladenými po stranách buněk, často i po více kusech. Trubčice jsou dělnice, které po ztrátě matky a následné absenci nejmladšího plodu začaly samy pojídat mateří kašičku určenou larvám a následně tím u nich došlo k aktivaci vaječnicků. Protože však nejsou schopny spáření, chaoticky kladou jen neoplozená vajíčka. Krátkým zadečkem nedosáhnou na dno buňky a tím je jejich přítomnost tak markantní, stejně jako zavíčkované buňky, kde se v dělničině vyvíjejí větší trubci. Tím je povrch plástu výrazně hrbolatý. Takovéto včelstvo již nebudeme zachraňovat, včely vysypeme a ometeme ve větší vzdálenosti od úlu, odkud se již nevrátí. Zásoby a souše můžeme uschovat, případně s nimi posílit jiné včelstvo. Pláсты s plodem, trubčinou, vytavíme. Přestavěné a zdeformované buňky by již neplnily svou funkci. Utrácení včel v úle sířením či párami benzínu není vhodné, pokud chceme dílo dál využít. Nejpozději do konce září vložíme na dna úlů, v případě zasítování, pod síto, vyjímatelné, omyvatelné a čistitelné podložky, nejlépe světlé barvy, které jsou nezbytné pro posouzení spadu samiček zhoubného kleštíka (*Varroa destructor*). Pouze tak lze provádět monitoring aktuálního spadu roztočů, kontrolu po provedených léčebných úkonech a odběr zimní mli. Podložky nám rovněž poslouží při posuzování stavu včelstva v průběhu celé zimy, jeho síly i postupu konzumace zásob (obr. 4).

Včeličky, pilné lupičky

Stále kontrolujeme stanoviště s ohledem na možné loupeže, které by v tuto dobu byly pro včelstvo likvidační. Jedna možnost, jak se snažit loupež zastavit, je uzavřít úl a do očka vložit trubičku, která vyčnívá cca o 10 cm (obr. 5). Nástavec dovolí včelám úl opustit (vlastním i loupežícím), avšak neumožní jim návrat. Přistávací manévr bude problém pro vlastní včely, natož pro slídící. Musíme vyčkat do večera, kdy se loupeživky stáhnou do svých úlů a vlastní včely pustíme zpět domů. Pak můžeme úl i přestěhovat na jiné, vzdálené stanoviště. Pokud by cizí pátračky zůstaly v úle, nebyl by přesun účelný, informaci o dostupných zásobách by si odnesly s sebou. Určité bu-

dou ztráty na létavkách veliké, ale snad se nám podaří uchránit matku, plod, zásoby a většinu úlových včel, což by se při zjevné loupeži jistě nepovedlo. Problém je v tom, že tento úkon budete muset opakovat, dokud nebudete přesvědčeni, že je loupež zažehnána.

Péče o souše

Dalším, kdo má zásluku na produkty našich včel, je zavíječ voskový. Dokud jsou včely aktivní, ve včelstvu jeho housenky nenapáchají žádné škody a s poklesem teplot, kdy ubyde aktivita včel, se vytrácí i akceschopnost zavíječů. Teprve teploty pod 15 °C nás zbaví péče o souše, pokud jsme se rozhodli skladovat je mimo včelstvo. Z praktického důvodu je dobré roztrždit souše na žemlové a panenské, dosud nezakladené, bez zbytků pylových zásob, které by neměly být pro zavíječe atraktivní, ale moje vlastní zkušenost to nepotvrdila. Hodně záleží na místě uskladnění, které by mělo být co nejchladnější, s intenzivním prouděním vzduchu. Obvykle se ale souše skladují v nástavcích, kde mezi nimi necháme větší mezery. Nástavky postavíme na sebe tak, aby bylo možné vložit lampu se sirným knotem a aby jedovaté páry prostoupily celý „komín“ (obr. 6). Každý

Z praktického důvodu je dobré roztrždit souše na žemlové a panenské, dosud nezakladené, bez zbytků pylových zásob, které by neměly být pro zavíječe atraktivní

týden, od odebrání souší ze včel až do poklesu teplot šíříme jedním až dvěma knoty dle množství a utěsnění skladu. Chlazené prostory jsou proto ideálním, ale nákladným řešením. Rozhodně péči o souše nelze podcenit. Zavíječ se dostane téměř všude, jeho housenky prokoušou igelitové obaly i lipové loučky a během pár dní znehodnotí voskové dílo tak, že i další zpracování toho, co zbyde, je problém.

2. Melecitózní snůška do již zpracovaných cukerných zásob

3. Hrboplod – vývoj trubců v dělničině je neklamnou známkou bezmatečnosti

4. Podložka pod zasítovaným dnem slouží i jako uzávěra při léčení

Jak na propolis

Oškrabávání propolis z rámků a úlových stěn nesplňuje požadavky na kvalitní surovinu. Plísň, rezidua léčebných preparátů, výkaly včel i případných škůdců, třísky a prach není to, oč bychom chtěli obohatit složení tohoto produktu. V srpnu jsme vkládali mřížky na vytěžení propolisu a nyní je můžeme ze včelstev odebírat

nější manipulaci a spadává na dno pytle, odkud ho pak snadno přesypeme do vhodného obalu. Pak ještě necháme doschnout na suchém místě při pokojové teplotě nebo začneme hned zpracovávat. Pokud vám hrudky upadnou na zem či koberec, už je z tohoto povrchu budete jen obtížně odstraňovat. Intenzivní kontakt holých rukou s propolisem také může způsobit různou odezvu. Od zabarvení, svědění, olupání kůže, až po těžkou alergickou reakci se všemi průvodními jevy. Proto doporučuji, než začnete s propolisem (a s výrobky z něho) pracovat, odzkoušejte si vlastní odezvu organismu na tento alergen. Pokud budete propolis distribuovat i mimo svou domácnost, považují za profesionální na tento problém upozornit i další uživatele.

Trocha včelařské byrokracie

V průběhu srpna každý registrovaný včelař obdržel formulář Hlášení počtu včelstev a umístění stanovišť, na kterém aktualizujeme počet všech svých včelstev k 1. září. Tento materiál po kontrole všech

5. Zábрана proti probíhajícím loupežím. Česno je uzavřeno

6. Sifění souší v nástavcích

údajů, vyplnění a podepsání zasiláme zpět Českomoravské společnosti chovatelů do Hradištká do 15. 9. Uvedené počty jsou rozhodující pro podání žádosti o dotaci na zazimovaná včelstva, kterou odevzdáváte v průběhu září prostřednictvím své ZO, kde jste řádným členem. Žádat můžete jen na včelstva, která obsedají minimálně 7 plástů rámkové míry 39 x 24 cm bez ohledu, zda se jedná o letošní oddělky či již produkční včelstva, ale připravená na zazimování v takové kondici, která zajišťují zdárné přezimování, uspokojivý jarní rozvoj a plnohodnotnou opylovačnou činnost v další sezóně. Zazimována mohou být i slabší včelstva, ale taková nesplňují předpoklady pro zajištění opylování rostlin, na které je dotace určena, a především slouží k zimování záložních matek. Součástí žádosti je i dotazník pro statistické vyhodnocení medného výnosu, produkce vosku a počtu odchovaných matek. Jako začínající včelaři nebudeme mít první rok co vyplňovat, ale ti, kdo již svůj med

vytáčeli, by tyto údaje měli vyplnit svědomitě. Ze své funkce jednatele základní organizace vím, že mnohý včelař zejména produkci medu neuvádí objektivně. A důvody? Obava ze vzniku daňové povinnosti, závisti, nechuť přiznat neúspěch nebo něco jiného? Výsledkem je, že tyto údaje vypovídají o stavu českého včelařství a průměrný

systém ochrany zdraví včelstev a protinákazových opatření, dostupné odborné vzdělávání s armádou učitelů, výzkumný ústav, univerzity s výukou včelařství, odbornou literaturu, organizaci zajišťující podstatný servis a informace, a přesto podle statistických údajů neumíme využít potenciál našich včelstev. Tak se to musí jevit zahraničním pozorovatelům. Jen snůškové podmínky, nadmořská výška a počasí by měly být rozhodujícími aspekty ovlivňujícími výnos v jednotlivých částech naší republiky. Jak v mezinárodním měřítku obhájit úroveň našich včelařů, když hranice pro rentabilitu včelařského provozu je udávána 30 kg? Ve Středočeském kraji je běžný 50kilogramový výnos a při ideální konstelaci není vzácností i 80 až 100 kg. Je snad logické krmit včelstva 18 kilogramy cukru, pokud bychom jim odebrali jen 13 kg medu? Jak jinak než porovnáním výnosu si ověřit, zda způsob našeho včelaření je v našem místě na odpovídající úrovni? Jistě, že jsou rozdíly mezi stanovišti, typy úlů, našimi představami a cíli, ale pokud se naše včelstva vymykají průměru okolí a naší snahou je alespoň běžná produkce medu, určitě je na místě se tímto rozdílem zabývat. Medný výnos je nejjednodušším

Zazimována mohou být i slabší včelstva, ale taková nesplňují předpoklady pro zajištění opylování rostlin, na které je dotace určena, a především slouží k zimování záložních matek

dlouhodobý výnos okolo 13 kilogramů na včelstvo nás staví ve světovém měřítku mezi rozvojové země. Jakou si budujeme pověst mezi národy se stejně dlouhou historií, bohatou tradicí a dotovaným vzdělávacím systémem? Naši sousedé, evropské státy i světová včelařská asociace s těmito údaji dále pracují. Včelaříme v optimálním klimatickém pásmu, máme propracovaný

ukazatelem síly a vitality včel i úspěšnosti provedených opatření. Každý chovatel i pěstitel se rád pochlubí svými úspěchy a hledá příčiny nezdarů bez obav z jejich zneužití. Tak proč jsou včelaři výjimkou nebo se o svůj zdar a um snad nechtějí podělit s ostatními přáteli?

Dana Belušová, ZO Kladno,
belusova@seznam.cz; www.vcelarikladno.cz

7. Propolis, zanesená mřížka připravená k vyjmutí

8. Chlazený sklad souší